

ἀνενηώθη τοσοῦτον συνεχῶς πρὸ ἐρθαλμῶν τῶν παιδευμένων καὶ τῶν ἀξιολύτων ἀνθρώπων, ὥστε καὶ οἱ ἄλλοι τὸ ἐπίστευσαν ἐπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς οἱ σοφοὶ ἐσπευσαν νὰ πληροπορηθῶσι παρὰ τούτου διὰ πολυαριθμῶν καὶ φανερῶν παρατηρήσεων τὸ φαινόμενον συμβαίνει συνήθως ἐν γαλήνῃ, ἢ μάλλον ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πάσης ἀτμοσφαιρικῆς περιστάσεως. Μετέωρον πυρίφλεκτον ἐξ ἐκείνων ἅπερ δομᾶζονται βολίδες ἢ σφαῖραι πυρὸς διασχίζει αἶφνης τοὺς ἀέρας· ἔπειτα ἐκρήγνυται μετὰ συριγμοῦ ἢ πυρσοκοπήσεως πίπτει ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀντ' αὐτοῦ εὐρίσκεται σῶμα μεταλλικόν, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀερόλιθος.

Πάντες οὗτοι οἱ λίθοι σύγκεινται σχεδὸν ἐκ τῶν αὐτῶν χημικῶν στοιχείων, καὶ περιέχουσι πολλήν ποσότητα χαλκικῶδους γῆς, σιδήρου, μαγνησίας, θείου, νικελίου, μαγνησίου καὶ χρωμίου· εὐρίσκονται δ' εἰς αὐτοὺς, τοὐλάχιστον εἰς ὅσους ἔπασαν εἰς τὸ "Αλ-αῖς τῆς Προβεντίας, καὶ τις ποσότης ἀνθρακος· ἴσως ὕλαι ὑποκείμεναι εἰς τὸ νὰ ἐξατμίζονται διὰ βιαίας ἐνεργείας πυρὸς ἀποτελοῦσι μέρος τῆς συνθέσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίως ἐξατμίζονται διὰ τῆς ὑπερμέτρου θερμότητος ἣν δοκιμάζουσιν οἱ λίθοι ἐκ τῆς προστριβῆς, ἀπὸταν διαπερῶσι τὴν ἀτμοσφαῖραν.

— Παρατήρησον, εἶπεν ὁ δαίμων διακόπτων με, ὅτι οἱ ἀστερολιθοὶ οὗτοι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐσχηματισθῶν ἐπὶ τῆς γῆς, διότι τὸ νικέλιον καὶ ὁ σίδηρος εὐρίσκονται ἐν αὐτοῖς εἰς στάσιν μεταλλικὴν, ὅπερ εἰς οὐδεμίαν ἐπίγειον μεταλλικὴν σύστασιν ἀπαντᾶται ἐξακολούθησον.

— Μεταβαίνω εἰς τὸν τρόπον δι' οὗ οἱ σοφοὶ ἐξηγήσαν τὸ φαινόμενον· πᾶσαι αἰμέχρι ταύτης τῆς ἡμέρας προταθεῖται ὑποθέσεις περὶ τούτου τοῦ παραδόξου πράγματος περιορίζονται εἰς τρία = 1'. Ἐνόμισαν κατ' ἀρχάς οἱ οἱ ἀερόλιθοι ἦσαν ἀληθῆ μετέωρα σχηματιζόμενα εἰς τοὺς ἀέρας διὰ συστάσεως, ὡς ἡ βροχὴ καὶ ἡ χάλαζα· ἀλλ' οὐδέποτε τὰ συστατικά των στοιχεῖα εὐρέθησαν εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ἂν καὶ νὰ τὸν ἀνέλυσαν καθ' ἅπαντα τὰ ὕψη εἰς ἃ δύναται νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀέρος εὐρέθησαν καθ' ἅπαντα τὴν γῆν τὰ αὐτὰ πρὸς τούτοις τὸ ἄζωτον καὶ τὸ ὀξυγόνον, τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα τῆς ἀτμοσφαίρας, ὡς προεῖπον, δὲν δύνανται νὰ διαλύσων τὰς ὕλας τοῦ ἀερόλιθου· ἔπειτα ἂν αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὑπῆρχον εἰς τὸν ἀέρα, ἔπρεπε διὰ νὰ κρατῶνται ἐν αὐτῷ, τὰ μόρια των νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἄκρον διεσπαρμέναι· πῶς λοιπὸν ἐδύναντο νὰ συνενωθῶσι τοσοῦτον ταχέως ὥστε νὰ ἀποτελέσωσι διὰ μιᾶς λίθον πολλῶν κεντηναρίων, ὡς τὰ φυλαττόμενα καὶ Ἐνιστοιχεῖα τῆς Ἀλσακίας, ἢ τρεῖς ἢ τέσσαρας χιλιάδας λίθων διαφόρου μεγέθους ὡς εἰ κατασφενδονισθέντες διὰ τοῦ μετεώρου τῆς Λαίγλης; θὰ εἴπωσιν ἴσως οἱ οἱ λίθοι οὗτοι ἐσχηματίσθησαν διὰ χημικῶν συναφειῶν, ἀλλὰ τὰ συντιθέντα αὐτοὺς στοιχεῖα συνενδύνονται διὰ συνειλήσεως καὶ οὐχὶ διὰ συγκράσεως· θὰ προτείνωσιν οἱ οἱ σύστασις αὕτη ἔχει καιρὸν νὰ σχηματισθῇ, διότι τὰ μόρια ταῦτα κρατοῦνται ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν ἀέρα μετὰ δύο νεφῶν δι' ἡλεκτρικῆς δυνάμεως, καθὼς ὁ Βόλγας ἐξηγήσας τὸν σχηματισμὸν τῆς χαλάζης· ἀλλ' οἱ ἀερόλιθοι πίπτουσι συνεχέστερον ὅπταν ὁ οὐρανὸς ἦν καθαρὸς καὶ δὲν ὑπάρχει παραμικρὸν σημεῖον νεφους· ἔπειτα ἂν πάντα ταῦτα τὰ αἷτια ἀνεγνωρίζοντο, ἔμενεν εἰσέτι νὰ ἐξηγηθῇ πῶς αὐτὰ τὰ ὑποτιθέμενα μετέωρα διαγράφουσι πίπτοντα καμπύλην σχεδὸν ὀριζόντιον, καὶ πῶς αὕτη ἡ κίνησις τῆς ὀριζοντείου μεταβάσεως ἔχει ἐνίοτε ταχύτητα ἴσην τῇ τῆς γῆς κυκλοφοροῦσης περὶ τὴν τροχίαν τῆς.

— Ἀρίστα, εἶπεν ὁ δαίμων.

— Ὁ συγγραφεὺς τῆς οὐρανιας μηχανικῆς, ὁ περίφημος Λαπλάκιος νομίζει ὅτι οἱ ἀερόλιθοι ἐκσφενδονίζονται ἀπὸ τῆς σελήνης δι' ἡρᾶιστου.

— Ἡ γνώμη αὕτη μοὶ φαίνεται παράδοξος.

— Καὶ ὅμως εἶνε ἡ πιθανώτερα τῷ ὄντι, ἂν ὑπάρχουσιν ἡρᾶιστοι εἰς τὴν σελήνην, ὅπερ δὲν εἶνε ἀποδεδειγμένον, εἶνε δυνατόν νὰ ἔχωσι τοσαύτην δύναμιν ὥστε νὰ ἐκσφενδονίζωσι λίθον ἐκτὸς τῆς ἀτμοσφαίρας ἐκείνου τοῦ ἀστρου, καὶ οἱ ἀστερονόμοι ὑπελογίσθησαν τὴν τοιαύτην δύναμιν ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἀναλογίᾳ τῆς δυνάμεως τινῶν τῶν ἡρᾶιστων τῆς γῆς· ὁ ἀερόλιθος ἀρ' οὗ ἄπαξ ὑπερβῇ τὸ ὄριον τὸ μεταξὺ τοῦ συστήματος τῆς ἑλῆσεως τῆς σελήνης καὶ τοῦ τῆς γῆς, ὅπερ δύναται νὰ συμβῇ εἰς ἀπειρίαν διευθύνσεων, καθίσταται, ὡς εἶπες, δορυφόρος τῆς γῆς, ἀλλὰ δορυφόρος ὅστις δοκιμάζει μεγίστας ἀνωμαλίας ὡς ἐκ τῆς μικρότητος τοῦ ὄγκου του· αἱ ἀνωμαλίαι αὗται τὸν ἐμπλέκουσι τέλος εἰς τὴν γήινην ἀτμοσφαῖραν, καὶ, ὡς λέγεις, πίπτει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

— Χὰ! χὰ!

— Ναί, ἀλλὰ ὑπάρχουσιν ἡρᾶιστοι εἰς τὴν σελήνην; τέλος πάντων ὁ ἀστερονόμος Χλάδνις εἶνε τῆς γνώμης σου· δοξάζει ὅτι οἱ λίθοι οὗτοι εἰσὶ τεμμάχια πλανητῶν ἢ καὶ μικροὶ πλανῆται ὅστινες κυκλοφοροῦντες εἰς τὸ διάστημα, ἐμβαδύνουσιν εἰς τὴν γήινην ἀτμοσφαῖραν· ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν ἐξηγεῖ τὴν ταυτότητα τῆς συνθέσεως τῶν ἀερόλιθων, εἰμὴ μόνον ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ μικρογραφίαι τῶν πλανητῶν εἰσὶ τῆς αὐτῆς καὶ ἀπαραλλάκτου φύσεως.

— Τί μάς ἐμπιδοῖς;

— Ἀλλὰ πόθεν θὰ ἐξήρχοντο;

— Αἱ! ἀγαπητέ μου, μοὶ ἀποτείνεις ἐρώτησιν παράλογον· θὰ ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστασίου ὡς καὶ οἱ ἄλλοι... καὶ ἰδοὺ!

(ἀκολουθεῖ)

Ὁ γλύπτης τοῦ μαύρου θάσου.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

(1)

Ὁ Ἑρμάνος Κλόσφερ ἦτον υἱὸς τοῦ διδασκάλου ἐνδὲς χωρίου τοῦ Δουκάτου τοῦ Βάδεν, κειμένου ἐν τῷ μαύρῳ θάσῃ, μιᾶς τῶν ποιητικωτέρων θέσεων τῆς Γερμανίας. Ὁ πατὴρ του τὸν εἶχεν ὀπωποῦν καλῶς ἀναθρέψει ἐγγώριζε μετρίως τὰ λατινικά καὶ τὰ Γαλλικά, καὶ ἐπαίξε καλῶς τὸ πεντάχορδον. Ἀσκηθεὶς παιδιόθεν, ὡς ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ βουνοῦ, εἰς τὸ νὰ ἐργάζηται διάφορα ξυλουργήματα μετὰ τὴν μάχηράν του, βαθμυθὸν ἔλαβε τάσιν εἰς τοιαύτας ἐνασχολήσεις, καὶ εἶχε γλύψει μὲ πολλήν ἐπιτυχίαν πολλὰ παιδιῶν παῖγνα· μεταθὰς ποτὲ εἰς τὴν Βάδην, ἠδύνατο νὰ ἰδῇ Γοτθικά τινα ἀνάγλυφα, καὶ ἐμυθήθη οὕτως εἰπεῖν δι' αὐτὸν εἰς τὴν τέχνην, ἐνοήσας συγχρόνως τὴν δύναται νὰ κατορθώσῃ ἢ ἀνθρώπων καρτερία. Ἐκτοτε ἀνεσάνη ὁ προσορισμὸς του, καὶ ἐγκαταλείψας τὰ ἀτελεῖ παῖγνα, ἤρχισε νὰ μιμῆται διὰ ξυλογλυφίας πᾶντα τὰ τῆς φύσεως ἀντικείμενα, ἐρευνῶν ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς τὰ ὑποδείγματα του· ἤρχισε ν' ἀσχολῆται μὲ διακαῇ ἐρώτᾳ τῆς τέχνης, καὶ μόνον ὑπὲρ τῆς τέχνης. Ὁ τοσοῦτος τοῦ ζήλου ἐπεστέφη καὶ μὲ

«ΐσια τὰ ἀποτελέσματα, τὰ κατ' ἀρχὰς ἀτελῆ καὶ ἀκρομυα δοκίμιά του ἐτελειοποιήθησαν, ὁ Ἑρμάνος ἔγινε κατ' ὀλίγον κάτοχος τῆς τέχνης, καὶ τὸν ἔλλειπεν πλέον ἢ ἐφαρμογῇ, εἶχε τὸ σῶμα, τὸν ἔλλειπεν ἀκόμη τὸ ζωογόνο πνεῦμα. Μετ' ὀλίγον δ' ὑπερνήκησεν τὰς δυσχερεῖας, καὶ ἔγινε τέλειος κατὰ πάντα. Αἱ γλυφαὶ τοῦ αἵματος κατ' ἀρχὰς συνεχέοντο μὲ τὰς ἀπλουστάτας τῶν ποιμένων τοῦ Μαύρου δάσους, ἐξετιμήθησαν κατὰ τὴν ἀξίαν των, καὶ πρῶτον μὲν ἤρχισαν ζητούμενα εἰς τὸ Βάδεν, μετ' ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τὸ Μόναχον, καὶ εἰς τὴν Βιέννην, καὶ εἰς τὸ Βερολῖνον. Ὁ ἔμπορος ἐκεῖνος, ὅστις εἶχεν ἀγοράσει τὰς πρῶτας εἰς εὐτελεῆ τιμὴν, παρεκίνησε ἤδη τὸν νεανίαν νὰ τῷ πωλῇ καὶ ἄλλας, ὑποσχόμενος εἰς αὐτὸν ἀνωτέραν ἀντιμισθίαν. Ὁ Ἑρμάνος, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἦτον τὸ μόνον ὑποστήριγμα τῆς γράας μητρὸς του, ἐχάρη ὅτι ἐδύνατο νὰ τὴν γηροκομήσῃ διὰ τῶν ἔργων του, καὶ πραγματικῶς ἡ εὐχὴ αἰσθάνθηται εἰς τὴν καλὴν των προστεθῆσαν μερικὰ ἐπιπλά εἰς αὐτὴν, ἀνανεώθησαν τὰ ἱμάτια τῆς κυριακῆς, καὶ ἐνίστε ὅτε τὸ ἐσπέρας συνήρχοντο οἱ γείτονες, ἦν εἰς κατὰστασιν ἡ μήτηρ Κλόσφερ νὰ τοῖς προσέρῃ ζῦθον ἢ καὶ μίαν φιάλην οἶνου τοῦ Ῥήνου. Ὁ Ἑρμάνος τότε ἐπαίξε τὸ πεντάχορδόν του, ἐν ᾧ ἡ μήτηρ του ἐτραγῶδει, μὲ ἔντονον εἰσέτι φωνήν, διάφορα ἄσματα τοῦ Σχιλλέρου, τὰ ὅποια τὴν εἶχε διδάξει ὁ σύζυγός της.

Αἱ ἡμέραι τοῦ Κλόσφερ διηροῦντο μεταξὺ τοῦ ἔργου του, καὶ τῶν ἡσυχῶν διασκεδάσεων. Ἡ δὲ Δωροθέα ἐφρόντιζε περὶ ὧν τῶν ὑποθέσεων, καὶ τὸν ἀπῆλλαττε πάσης ὕλην φροντίδος. Δι' οὗ δὲ βίος του ἦτον συνεχὴς καὶ γόνιμος μελέτη, καὶ μένει αἱ συνεντεύξεις μετὰ τῶν γειτόνων του, καὶ ἡ ἀγάπη τῆς μητρὸς του, τὸν ἀπέσπων ἀπὸ τὸν ἰδανικὸν κόσμον, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζωσι νὰ παραδίδεται συνεχῶς εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς ἐφευρέσεως, νὰ συνδιαλέγεται μετὰ τῆς φαντασίας του. Σχεδὸν ὅλος ὁ καιρὸς του κατηναλᾶτο εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐμπεισιμότητος του, καὶ ἀποσυρόμενος ἐν τῇ τέχνῃ ὡς οἱ ἄγιοι εἰς εὐλαβεῖς προσηλώσεις, ἡγνίζει τὰς πικρίας τοῦ πραγματικοῦ βίου.

Περὶ τὰ τέλη θεριῆς ἡμέρας, ἐν ᾧ ἐκάθητο εἰς τὴν φιλίαν τῆς καλύβης του, καπνίζων τὸ συμφωνίον του, ἔχον ἐπὶ τῶν γονάτων του τὸ πεντάχορδόν του, βλέπει αἶφνης προσερχόμενον ἕνα ἵππεά.

Ἦτον δ' οὗτος ἀνὴρ τεσσαρακοντούτης, καὶ ἡ ἐξωτερικὴ του μορφή ἐδείκνυε ὅτι ἦν ἐξ εὐπατριδῶν. Σταθεῖς πλησίον τῆς καλύβης τοῦ Κλόσφερ, ἐθεώρει διὰ μόνοπτον ἐπὶ τέλους ἡνίκα τὸν νεανίαν.

— Ἀ! ἰδοὺ! ἀνέκραξε γαλλιστί·

καὶ πλησίαζον πρὸς αὐτόν.

— Δύνασθε νὰ μὲ εἰπῇτε, τῷ λέγει ψαλλίζων Γερμανιστῇ, ποῦ θέλω εὑρεῖν τὸν γλύπτην Ἑρμάνον;

— Εἶμαι ἐγὼ, ἀπήντησεν ἐχειρόμενος ὁ Ἑρμάνος.

— Σεῖς, ἀνέκραξεν ὁ ξένος. Μὰ τὸν Θεόν! ἐπέτυχα θαυμασίως.

Καταβὰς ἀπὸ τὸν ἵππον του, ἔρριψε τὰς ἡνίας του εἰς τὸν ὀπαδόν του, φέροντα ὑπὲρ ῥέτου στολήν.

— Σὰς ἐξήντηον κύριε Κλόσφερ, εἶμαι Γάλλος . . . θὰ ἐννοήσατε ἤδη ἀπὸ τὰ Γερμανικά μου . . . πρὸς τοῦτοις φίλος τῶν συλλογῶν . . . εἶδον τὰς γλυφάς σας, καὶ ἔρχομαι ἵνα προμηθευθῶ ἀπὸ Σὰς ὅσας δύνασθε νὰ μοὶ ἐκποιήσῃτε.

Ὁ Ἑρμάνος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν καλύβην του.

— Ἐνταῦθα ἐργάζεσθε; ἐρώτησεν ὁ Γάλλος παρτηρῶν μὲ ἐκπλήξιν τὸ πενιχρὸν ἐκεῖνο δωμάτιον.

— Παρὰ τὸ παράθυρον τοῦτο, ἀπήντησεν ὁ Κλόσφερ, δεικνύων εἰς τὸν ξένον ἐπιμήκη τράπεζαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦσαν διεσκορπισμένοι διάφοροι ἐξεργασμένοι γλυφαί ὑπὸ τὴν τράπεζαν δ' ἐκείντο σωρὸς ἀκατεργάστων ξύλων ἐλάτης, ἡ ὕλη τῶν ἔργων του· τὰ δὲ ὀλίγα ἐργαλεῖά του ἐκρέμαντο εἰς τοὺς τοίχους.

— Πῶς, δὲν ἔχετε ἄλλο ἐργοστάσιον;

— Ὅχι, κύριε.

Ὁ ξένος θύει τὸ μόνοπτον εἰς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμόν του, εἶπεν·

— Θαυμάσιον! νὰ κατασκευάζονται τοιαῦτα ἀριστουργήματα εἰς τοιαύτην τρύπαν! ἀλλὰ κύριε Ἑρμάνε . . . οὕτως, νομίζω ἐνομάζεσθε . . . Πολλὰ σὰς ἐλλείπουν, . . . ἀνευ ἀμίλλης . . . ἀνευ συμβουλῶν . . . θαυμάσιον! !

— Προσπαθῶ νὰ μιμηθῶ ὅσα βλέπω, ὅπως τὰ αἰσθάνομαι, ἀπήντησεν ἀρελῶς ὁ Κλόσφερ, ἰδοὺ ἐδῶ αἶφες, ταῦροι, καὶ παῖς . . . ἔλα ταῦτα εἶναι ἀπομήμης φυσικῆς . . .

— Ἐξίσαι! ἀνέκραξεν ὁ Γάλλος διακρίπων τὸν Κλόσφερ, καὶ λαμβάνων συγχρόνως καὶ τὰς δύο γλυφὰς τὰς ὁποίας τῷ εἶχε δεῖξει ὁ Ἑρμάνος, τὰς ἀγοράζω, εἶπεν. Ἡ τιμὴ των;

Ὁ Ἑρμάνος τὴν προσδιώρισε.

— Καλὰ, εἶπεν, ὁ Γάλλος· ὁμοῦ ἐξεπλάγη διὰ τὸ εὐτελεὲς αὐτῆς· ἤξεύρετε, κύριε μου, ὅτι ἕναμα τὰ ἀδύνατα δυνατὰ διὰ νὰ σὰς εὕρω; Οἱ πραγματευταὶ οἵτινες πωλοῦν τὰ ἔργα σας, ἀγνοοῦν τὸ ὄνομά σας, ἡ δὲν θέλουν νὰ τὸ διακινώσουν, καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ γνωρίσω τὸν Ἑβραῖον, ὅστις σὰς τὰ ἀγοράζει ἀπ' εὐθείας. Ἦναγκάσθη νὰ προστρέξω εἰς τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Πρέσβειός μας ἐν Βιέννῃ, ὅστις ἔλαβε πληροφορίας ἀπὸ τὴν ἀστυνομίαν, καὶ οὕτως ἐμαθον τὸ ὄνομά σας· διερχόμενος τοῦ Βαδενβίλλερ, ἐπεθύμησα νὰ σὰς ἰδῶ.

Ὁ Ἑρμάνος ἔκλινε τὴν κεφαλὴν εὐχαριστῶν τὸν ξένον.

— Δὲν φαντάζεσθε, ὅποιαν σήμερον ἀπεκτήσατε εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐξηκολούθει λέγων ὁ Ὁδοιπὸρος. Αἱ γλυφαὶ σας ἔχουν ὑπέρογκον τιμὴν. Εἶδον μερικὰς τῶν ἐξαισίων, κύριε Ἑρμάνε, αἵτινες καθωραίζον τὸ σπουδαστήριον τοῦ Πρίγκιπος Ματτερνίχου. Σκοπεύετε βεβαίως νὰ μεταβῇτε ἀλλοῦ;

— Ὅχι, κύριε μου, ἀπήντησεν ὁ Ἑρμάνος, ποτὲ δὲν μ' ἤλθε κατὰ νοῦν νὰ ἐγκαταλείψω τὸ δάσος μου.

— Πῶς! ἀρνήζεστε τὸ μέλλον σας! συλλογισθῆτε ὅτι ἐνταῦθα σβύνασθε ἐπὶ ματαίῳ . . .

— Ζῶ εὐδαιμόνως.

— Εὐδαιμόνως! ! εὐδαιμόνως! εἶπεν ὁ ξένος παρτηρῶν τὰ πενιχὰ ἱμάτια τοῦ Κλόσφερ· αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι εἰσθε εὐδίσσος . . . νὰ μὴν ἔχετε οὐδὲ ἐργοστάσιον! ἡναγκασμένος νὰ ἐργάζεσθε σχεδὸν ἐπὶ τῆς τέφρας τοῦ μαγειρείου! . Ἀ! Σεῖς μόνον οἱ Γερμανοὶ δύνασθε νὰ ζῆτε οὕτως!

— Καὶ ποῖον τὸ ὄφελος, εἰν μετῆλλασσον τὸν τρόπον τοῦ βίου μου;

— Πρῶτον ἡ δόξα, ἀπήντησεν ὁ Γάλλος. Μέχρι τοῦδε γνωρίζουν τὰ ἔργα σας, τὸ δὲ ὄνομά σας ἀγνοεῖται· πρέπει νὰ καθιζήσετε τὴν ἀνήκουσαν εἰς ὑμᾶς θέσιν. Ἐπειτα θὰ πλουτήσατε.

— Νὰ πλουτήσω! ἀνέκραξεν ἐκθαμβος ὁ Κλόσφερ· καὶ πῶς;

— Μὰ τὸν Θεόν! ἀπήντησεν ὁ Γάλλος, μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα σας. Δὲν ἤξεύρετε ὅτι σήμερον οἱ τεχνίται εἰ-

ναί οἱ εὐδαιμονέστεροι τῶν ἀνθρώπων; Ἀ! βλέπω ὅτι ἀγνοεῖτε τὰς προόδους τοῦ αἰῶνος μας. Ἐλθὲ, Ἐρμάνε, ἐλθὲ εἰς τοὺς Παρισίους, θέλω σὲ σχετίζει μετὰ τινος Ἐφημεριδογράφου, εἴτινες θέλουν σὲ ἀναγγεῖλαι ὡς νέον Μιχαήλ. — Ἀγγελλον. . . Ἐλθὲ φίλε εἰς Παρισίους, καὶ μόλις φθάσης θὰ γίνῃς ὑπέρπλ. υτοε!!

— Εἶναι δυνατόν; ἐφέλλισεν ὁ ἐκπεπληγμένος Κλόφφερ.

— Βεβαίωτατον, φίλε μου· καὶ ἀφ' οὗ εὖ τυχερὸν νὰ σὲ ἰδῶ, θέλω νὰ ὠρεληθῇς ἐκ τῆς συνεντεύξεώς μας. . . τὸ φῶς δὲν πρέπει ποτὲ νὰ μείνῃ ὑπὸ τὸ μόδιον. . . Ἐλθὲ, σὲ λέγω, ἐλθὲ εἰς Παρισίους.

— Ὡ! εἶναι ἀδύνατον, ἐφέλλισεν ὁ Γλύπτης σείων μελαγχολικῶς τὴν κεφαλὴν.

— Καὶ διατί;

— Ἐνταῦθα ἐγεννήθην, ἀνταρῆξην ἐδῶ συνήθησα, ἐδῶ ἔχω τοὺς φίλους μου, τὴν μητέρα μου. . .

— Εἰς τοὺς Παρισίους θὰ εὕρῃς ὅλα ταῦτα.

— Ὅχι! ὅχι!

— Σκεφθῆτε ὁμῶς καλῶς, ἐπρόσθεσεν ὁ Γάλλος, ὅστις θέλων νὰ πείσῃ τὸν Κλόφφερ, εἶχε πεισθῇ ὁ ἴδιος· σκεφθῆτε ὅτι ἐνταῦθα θὰ ζῆτε ὡς ὁ ἀπλούστατος καὶ ὁ πενιχρότερος τῶν χωρικῶν ὁμοιάξεις, φίλε μου, ἡγεμόνα ὅστις ἀγνοεῖ ὅτι ἄλλοθεν θέλει στερεθῇ· ἐγὼ λοιπὸν ἔρχομαι νὰ σᾶς προσφέρω τὸ στέμμα. . . σᾶς προτείνω νὰ ἀνταλλάξῃτε τὴν πτωχείαν σας πρὸς πλοῦτον, εὐδαιμονίαν, δόξαν. . . καὶ ὅσον Γερμανὸς καὶ ἂν εἴσθε, τὰ θέατρα, αἱ ὥραιαι γυναῖκες, καὶ οἱ καλοὶ οἶνοι, σᾶς ἀρέσκουν. . . Ἀποφασίζετε λοιπὸν νὰ ἀναχωροῦμεν πάραυτα· λοιπὸν;

Κύριε, . . . τῷ λέγει ὁ Ἐρμάνος, ἀλλ' αἶφνης σκιρτᾷ, καὶ σιωπᾷ· ἡ μήτηρ του ἴστατο ἐμπρὸς του.

Αὕτη πρὸς ὀλίγων στιγμῶν εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς τὴν καλύβην. Ἄν δὲ καὶ δὲν ἐννόει τὰ γαλλικὰ, ἡ μητρικὴ τῆς προαίσθησις τὴν εἶχε προειδοποιῆσαι περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ υἱοῦ τῆς.

— Τί σοὶ λέγει αὗτος ὁ ξένος; τὸν ἐρώτησε γερμανιστί.

— Μὲ διηγᾶται τὰ τῆς πατρίδος· ἀπήντησεν ὁ Κλόφφερ.

— Καὶ ἴσως σὲ παρακινεῖ νὰ ὑπάγῃς;

— Ὁ Ἐρμάνος ἔνευσεν καταρατικῶς.

— Υἱέ μου! υἱέ μου! ἀνέκραξεν ἡ γραία, ἐνθυμῶν ὅτι ἐδῶ ζῶσιν ὅσοι σὲ ἀγαποῦν.

— Καὶ δὲν θέλω τὸ ληρμονήσαι, ἀπήντησεν ὁ Ἐρμάνος.

— Λοιπὸν; ἠρώτησεν ὁ Γάλλος· ὅστις ματαίως ἐπροσπάθει νὰ ἐννοήσῃ τὸν διάλογόν των.

— Δὲν ἐγκαταλείπω, Κύριε, τὴν μητέρα μου ἀπῆντησε σεβερῶς ὁ Ἐρμάνος.

Καὶ ἐπιμένοντος τοῦ Γάλλου, ἐπρόσθεσε μὲ ὀργήν.

— Παύσετε, παύσετε κύριε, ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι σταθερὰ, οὐδὲν δύναται νὰ μὲ πείσῃ· δὲν ἐγκαταλείπω τὴν μητέρα μου.

Ὁ Γάλλος ἔσεισε τοὺς ὤμους του.

— Καλὰ, κάμετε ὅ,τι θέλετε. . . ἐνθυμηθῆτε ὁμῶς ὅτι θυσιάζετε τὴν τύχην σας. Ἐν τούτῳ ἤρξατο εἰς Βαδενβίλλερ κυρία τις, αἴτινες ἀπαυδήσασαι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἔλθωσι ἕως ἐδῶ. Αὗται θέλουν σᾶς ἀγοράσει, ὅ,τι καὶ ἂν ἔχετε εἰργασμένον. Ἐὰν θέλετε νὰ ἐλθῇτε μετ' ἐμοῦ, θέλωμεν προσθάσαι πρὶν τοῦ γεύματος.

Ὁ Κλόφφερ μετὰ τινος δισταγμοῦ ἐδέχθη τὴν πρόκλησιν.

(2)

Ἐξώρκα ὁ Ἐρμάνος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν καλύβην

του· εἶχε συμράγει μετὰ τῶν ξένων. Ἡ μήτηρ του τὸν ἠρώτησε περὶ τῆς μετ' αὐτῶν συνεντεύξεως, ἀλλ' αὗτος ἀπήντησεν ἐν ὀλίγαις λέξεσι καὶ μετ' ἀνυπομονησίας ἦν δὲν ἐδυνήθη νὰ ὑποκρύψῃ. Τὴν ἐπαύριον εἰργάσθη μὲ δυσαρέσκειαν, καὶ ἔμεινε σιωπηλὸς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἡ ψυχὴ του εἶχεν ἀπωλέσει τὴν προτέραν γαλήνην τῆς, ἥτις ἄλλοτε ἐδείκνυτο διὰ τῆς στομυλίας, ὡς τὸ ἀσθενὲς πτηνὸν συνιζάνει καὶ δὲν ἀγλαίζει πλέον τὴν οἰκίαν διὰ τῆς μελωδικῆς του φωνῆς καὶ τῶν χαριέντων του κινήματων, οὕτω καὶ ὁ Ἐρμάνος σιωπηλὸς, μελαγχολικὸς καὶ σύννους ἀπεσύρετο εἰς τὸ ἐργαστάσιόν του. Ἡ Δωροθέα ἤλπισεν ὅτι ἡ μελαγχολία αὐτῇ θέλει εἴσθε στιγμιαία, καὶ μὲ παντοίους τρόπους ἐπροσπάθει νὰ τὴν ἐξαλείψῃ.

Ἀλλ' ὁ νέος Γλύπτης δὲν ἦτον ὁ αὐτὸς ὡς πρὶν, εἶχε μεγάλως μεταβληθῇ. Ἐως οὗτου δὲν εἶχεν εἰμῇ τοὺς φίλους, τοὺς γείτονάς του, ἔξω χαίρων, ὡς αὐτὸς, μὴ ἔχων φιλοδοξίαν, περιωρισμένος εἰς ὅσα ἐδύνατο νὰ ἀπολαύσῃ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ μετὰ τοῦ νέου συνέντευξις τὸν παρήλλαξεν.

Κατ' ἀρχὰς οἱ λόγοι τοῦ Γάλλου τῷ ἐφάνθησαν μῦθος· ἀλλ' ἐπεβεβαιώθησαν ὑπὸ τῶν γυναικῶν μετ' ὧν ἐγευματίσει· μία ἐξ αὐτῶν ἦτον πρὸς ὀλίγων ἐτῶν πένθης ὡς ὁ Ἐρμάνος, καὶ εἶχε μικρὸν διάστημα χρόνου εἶχε πλουτήσῃ χάριν τῆς φωνῆς τῆς. Ὁ Ἐρμάνος κατεπλήχθη ἀπὸ τὰ πλοῦτή τῆς. Ἡ ἰδέα ὅτι ἐδύνατο καὶ αὐτὸς νὰ πλουτήσῃ ὡς ἐκείνη τὸν ἐγοήτευεν. Εἰς μάτην προαίσθησά τι τὸν ἐσυμβούλευε νὰ διαφύγῃ τὰς ἀπατηλὰς ταύτας ἐλπίδας, εἰς μάτην μία φωνὴ τὸν ἔλεγε, μείνε ἡττοχὸς εἰς τὴν καλύβην σου· τὰ κοιμώμενα πάθη του ἐξυπνίσαν, καὶ ὡς τὰ δαιμόνια τοῦ Μακθέθ τῷ ἔλεγον.

— Θὰ γίνῃς πλούσιος. Ἐνδοξοε! καὶ ὁ Ἐρμάνος ἐταλιντεύετο ματαξὺ τῶν προαισθησέων του, καὶ τῶν λαμπρῶν ὀνειροπολημάτων, καὶ ἡδιάρθει εἰς ὅσα πρότερον τῷ ἐπροξένουν χαρὰν. Ἡ εἰκὼν τῶν Παρισίων παρενεβάλλετο μετὰ αὐτοῦ καὶ παντὸς πράγματος· ἦτο ὀλέθριος πέπλος ὅστις ἐπεσκέπαζε τὸν ἥλιον τῆς εὐδαιμονίας του. Εἰργάζετο ἀπερισκέπτως, ἤρχιζε χίλια δοκίμια, καὶ δὲν ἀπεπεράτου οὐδὲν. Τὰ πάντα τὸν δυσχερύνον.

Ἐπὶ τέλους ἡ ὑγεία του προσεβλήθη, καὶ ὑπόκοφος πυρετὸς τὸν κατέφλεγεν. Ὅτε ἡ μήτηρ του τὸν εἶδε μαραινόμενον, δὲν ἐδίστασε πλέον περὶ τοῦ πρακτέου.

— Ὁ Θεὸς ἂς συγχωρήσῃ εἰς ἐκείνους τοὺς ξένους! Τί ἔκαμαν, υἱέ μου, τῷ λέγει εἰσῆλθον ἐδῶ ὡς ὁ ἔρις εἰς τὸν ἐπίγειον παράδεισον, καὶ σὲ παρεκίνησαν νὰ γευθῇς ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου τοῦ εἰδέναι τὸ καλὸν καὶ κακὸν. . . τὸ κακὸν ἔγεινε, . . δὲν εἶναι πλέον καιρὸς. . . πρέπει νὰ ἀναχωρήσῃς, υἱέ μου, δὲν δύνασαι νὰ μείνῃς ἐδῶ, ἀφ' οὗ δὲν δυνάμεθα νὰ σὲ ἐπαρκέσωμεν. . . ἡ εὐδαιμονία σου ἴσως σὲ καλεῖ μακρὰν ἀπ' ἐδῶ. . .

Ὁ Κλόφφερ ἀνέκρουσε τὴν γνώμην τῆς μητρὸς του· ἀλλ' ἡ γραία πρὶν ἐμιλήσῃ πρὸς τὸν υἱὸν τῆς, εἶχεν ἀποφασίσει ἀμεταβλήτως τὴν λυπηρὰν ταύτην ἀναχώρησιν· δι' ὃ ἦρεν ὅλα τὰ προσκείμενα μὲ τὴν εὐφροσύνην τὴν ὅποιαν αἱ μητέρες μόνον ἔχουν, καὶ μὲ τὴν αὐταπάρησιν τὴν ἀνήκουσαν μόνον εἰς τὰς γυναῖκας, χωρὶς ὁμῶς νὰ δύνανται νὰ μᾶς τὴν διδάξουν. Ἐντὺς ὀλίγων ἡμερῶν αἱ προετοιμασίαι ἀπεπερατώθησαν. Ἡ ἰδία Δωροθέα ἔπλυνε τὰ ἐνδύματα τοῦ Ἐρμάνου· ἐπασκεύασε τὸ ἐπανωφρόριόν του, καὶ ἐφρόντιζε περὶ ὧν ἀναγκῶν του, ὥστε πρὸς και-

ρὸν τοῦλάχιστον νὰ μὴν υποφέρῃ ὕλικῶς ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς μητρὸς του. Ἐπὶ τέλους τῇ ἐνεχειρίσει ποσότητα χρημάτων, τὰ ὅποια τῇ ἐσυμβούλευε νὰ μὴν εἰκονομῇ, ἀλλὰ νὰ ἐπαρκεστῇ δι' αὐτῶν ἀφθόνω εἰς τὰς ἀνάγκας του.

— Ὅσα ἀπομένουν ἐδῶ, τῇ ἔλεγεν, εἶναι ἰδικά σου. ἔσο εὐτυχῆς, δὲν ποθῶ οὐδὲν ἄλλο εἰμὶ τὴν εὐδαιμονίαν σου.

Ὁ Ἑρμάνος ἐδέχετο εὐγνωμῶν τὰς περιποιήσεις ταύτας, ἀλλὰ καὶ μὲ χαρὰν ἀπροσποίητον, ἥτις ἐθλίβε τὴν καρδίαν τῆς μητρὸς του. Ἀφ' ἑτοῦ ἐμέλλε ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τοὺς Παρισίους, ἀνέλαβε τὴν ὑγίαν του, διελέγετο μεγαλοφώνως, ἐτραγῶδε ἀκαταπαύτως, καὶ εἰργάζετο προθύμως. Ἐπεθύμει νὰ ἔγῃ ὅτε φθάσει εἰς τὴν μεγάλην πόλιν πρόχειρον δεῖγμα τῆς ἱκανότητός του νὰ ἐπιδείξῃ, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν, ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν κατασκευὴν ἑνὸς συμπλέγματος παιδῶν.

Τέλος πάντων ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως. Ὑλιθερωτάτος ὑπῆρξεν ὁ χωρισμὸς. Δις ὁ Ἑρμάνος ἔβριψε τὴν βακτηρίαν του, λέγων ὅτι δὲν θέλει, δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν μητέρα του, ἀλλ' αὕτη ὑπερνωῖσα τὴν θλίψιν τῆς, τὸν ἠνάγκασε ν' ἀπεδημῇ.

Ἡ κίνησις τῆς ἔδοιπορίας, ἡ ἀλλαγὴ, τόσον διεσκέδαζον τὴν λύπην τοῦ Ἑρμάνου, ὥστε βαθυμὲν οἱ συλλογισμοὶ του ἔλαβον ἄλλην τάσιν. Ἐπορεύετο δὲ πεζὸς, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς γονατώδους του βακτηρίας, τὸν βύρινον σάκκον ἔχων ἐπὶ των ὤμων του, καὶ ἔρωτῶν καθ' ἑστέρας πόσον ἀπέχουν οἱ Παρίσιοι. Ἄν καὶ ἡ ὁδὸς ἐφαίνετο ἀτελευτήτος, ἀλλὰ δὲν ἀπῆρδαι, δὲν ἐνοχλεῖτο· κεντούμενος δ' ὑπὸ ἀνυπομονησίας, ἐβάδιζε ταχέως συνδιαλεγόμενος μὲ τὰς ἐλπίδας του. Ἐὰν ἀμαζὰ τις διήρχετο συρμένη ὑπὸ ταχύποδος ἵππου — καὶ ἐγὼ ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἔδοιπόρῳ οὕτως, ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ. Ἐὰν ἔβλεπεν ἀγροκήπιον περικυκλούμενον ὑπὸ τεχνιτοῦ δάσους — ἐντὸς ὀλίγου, καὶ ἐγὼ θέλω ἔχει δμοιον. — Καὶ οὕτως ἐπορεύετο πλήρης χαρᾶς, διαθέτων τὸ μέλλον κατὰ τὸ δοκοῦν του.

Ἐν τέλει, μετὰ εἴκοσι ἡμερῶν ἔδοιπορίαν, εἶδε μακρὰν μέγαν ὄγγον λευκὸν, ὅστις ἀπέκλειε τὸν ὀρίζοντα, καὶ ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ἐγαίρετο ἐπιμήκης θέλος ὀμίχλης· ἐμπρὸς του ἔκειντο οἱ Παρίσιοι.

(3)

Ὅταν ὁ ξένος ἀπεχωρίσθῃ ἀπὸ τὸν Ἑρμάνον, ἐν Βαδενβίλλερ, τῷ εἶχε δώσει σημείωσιν τῆς ἐν Παρισίοις κατοικίας του, παρακινῶν αὐτὸν νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ἐὰν ποτὲ ἀπορασίῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην. Ὁ νέος γλύπτης λοιπὸν, ἅμα ἔφθασεν εἰς τὴν Πρωτεύουσάν τῆς Γαλλίας, ἔσπευσε νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν Κύριον Ριέλον.

Οὕτως ἔμεινεν ἐκθαμβὸς ἰδὼν εἰσερχόμενον τὸν Κλόφφερ.

— Σὺ ἐδῶ! ἀνέκραξε· τὸ βουνόν σας ἐκρημνίσθη; οἱ ἀνθρωπεῖς ἐπυρπόλησαν τὴν καλύβην σας; ἡ εἰσὶ πολιτικὸς φυγὰς;

— Ἡ καλύβη μου εἶναι πάντοτε εἰς τὴν θέσιν τῆς, ἀπῆλθον μειδῶν ὁ Ἑρμάνος· καὶ ὁ Δοῦξ δὲν ἔχει πιστότερον ὑπῆκοον ἀπ' ἐμέ.

— Οὕτως ἐκὼν ἦλθες εἰς Παρισίους;

— Μάλιστα, κύριε.

— Καὶ τίς λοιπὸν εἰσνήθη νὰ θαυματουργήτῃ τὸ θαῦμα τοῦτο;

— Οἱ λόγοι σου, Κύριε.

Ὁ Παρισιανὸς ἠτένισε μὲ περιέργειαν τὸν νέον Γερμανόν, ὅστις τῷ διηγήθη ἅλα τὰ διατρέξαντα.

— Ἐν ἄλλαις λέξεις, φίλτατέ μοι Ἑρμάνε, ἦλθες εἰς Παρισίους, διὰ νὰ πλουτήσῃς;

— Ἦλθα διὰ νὰ γίνω γνωστός.

— Αὐτὸ ἐνοῶ καὶ ἐγώ· θέλωμεν σὰς βοηθῆσαι πρὸς τοῦτο.

— Ἐλπίζω· θαρρῶ πρὸ πάντων εἰς τὰς συμπουλάς σας, εἰς τὴν προστασίαν σας.

— Μείνατε ἥσυχος· κατ' ἀρχὰς ὅμως θέλω νὰ σὰς σχετίσῃ μετὰ τοὺς ἐνδόξους τεχνίτας μας.

— Προθύμως.

— Ἐχω διὰ τὴν αὔριον προσκεκλημένους πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἐλθετε νὰ γευματίσητε μεθ' ἡμῶν, καὶ φέρετέ τινας γλυφάς σας.

— Ἔστω.

— Ἐνθυμηθῆτε ὅμως, ὅτι ἡμεῖς ἐδῶ γεύμεθα τὴν ὠραν καθ' ἣν δειπνᾶτε εἰς τὴν Γερμανίαν σας.

— Αὔριον λοιπὸν, κατὰ τὴν ἐβδόμην ὥραν.

— Μάλιστα.

Καὶ χαίρεταισθόντες ἀπεχωρίσθησαν.

Τὴν ἐπαύριον, εὐρίσκειτο κατὰ τὴν προσδιορισμένην ὥραν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κ. Ριέλου, καὶ ἔνθεν αὐτὸν περικυκλούμενον ὑπὸ πολλῶν νεανίσκων εἰς τοὺς ὁποίους τὸν ἐπαρουσίασεν. Ὁ Κλόφφερ εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τὸ συμπλέγμα τῶν παιδῶν, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἤρρεσεν εἰς πάντας· ζωγράφος τις ἀνεκάλυψεν εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο τὴν εὐφυίαν τοῦ Βενβενούτου καὶ τοῦ Γουίτωνος. Ἄλλος γλύπτης παρέβαλε τὸν Ἑρμάνον πρὸς τὸν Δομηνικίνην, καὶ τέλος ἐφημεριδογράφος τις τὸν εἰδοποίησεν ὅτι εἰς τὸ πρῶτον τοῦ φύλλον θὰ τὸν ἀναγγεῖλαι ὡς τὸν Κανόνα τοῦ Μύρου Δάσους.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ γεύματος τὸ κύριον θέμα τῆς συνδιαλέξεως ἦτο περὶ τῆς ἐλασιογραφίας καὶ περὶ τῆς Γλυπτικῆς. Ὁ Ἑρμάνος ἐξεπλάγη ἀκούσας πολλὰ παράδοξα. Ἀπαντες οἱ συνδιατιθέμενοι ἐπαρρηγοῦντο περὶ τῆς πτώσεως τῆς τέχνης καὶ περὶ τῆς κακῆς καὶ ἰδιοτρόπου κρίσεως τοῦ κοιντοῦ, ἥτις τοὺς κατηγάγκαζε νὰ παρεκτρέπωνται τῶν ἀληθῶν κανόνων. Ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι ὑπῆρξαν δεινοὶ κατὰ πάντα, οἱ δὲ νεώτεροι κατὰ πολλὰ κατώτεροι αὐτῶν, τοῦτο εἶνε, ἔλεγον, ἕνεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος πνεύματος τῶν ἐποχῶν. Καὶ ὅλοι ἀνέκραζον μὲ μελαγχολικὴν φωνὴν, πίνοντες ἀνορεῖτως τὴν ἀφρίσσουσαν Καμπανίαν· ἡ τέχνη ἀποθνήσκει! ἡ τέχνη ἀπέθανε!

Περὶ δὲ τῶν αἰτιῶν τῆς παρακμῆς ταύτης, ἄλλοι μὲν ἐνοχοποιοῦν τὸν πολιτισμὸν, ἄλλοι τὴν συνταγματικὴν κυβέρνησιν, καὶ τινες τὰς ἐφημερίδας.

— Τὸν ἑαυτὸν των μόνον δὲν ἐνοχοποιεῖν, εἶπεν ὁ ἐφημεριδογράφος, μὲ σιγαλὴν φωνῇ πλησιάζας πρὸς τὸν Ἑρμάνον. Δὲν γνωρίζουν τάχα, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ κοιντοῦ μορφοῦται ἀφ' ὅσα τῇ προσφέρονται; ἐὰν τὸ κοινὸν παρεσθάρη, αὐτοὶ πταίουν, ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς ἀνῆκε νὰ τὸ φωτίσουν. Νομίζετε ἴσως, ὅτι ἅπαντες οὗτοι οἱ μὲ τοσοῦτον ζῆλον ὀμιλοῦντες, εἶναι εἰλικρινεῖς Οὐασῶται τῆς τέχνης; οὐδ' εἰς ἐξ αὐτῶν, κύριέ μου, δὲν ἐπεθύμει νὰ ᾔται Κορέγιος ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ νὰ ἀποθάνῃ ὡς ὁ μέγας ἐκεῖνος ζωγράφος. Ἐὰν ἡ τέχνη καταστρέφεται, ἡ αἰτία εἶναι ἡ ἐξέλιξις· ὅτι οὐδεὶς ζῇ διὰ τὴν τέχνην καὶ μετ' αὐτῆς. Ὅλοι εἶμεθα μάταιοι καὶ φιλόδοξοι, οὐδεὶς κατέχεται ἀπὸ γνήσιον ἐνθουσιασμόν.

Μετὰ τὸ γεῦμα, ἐπανῆλθον εἰς τὴν αἴθουσάν τῆς ὑποδοχῆς, ὅπου τὸ ἔργον τοῦ Ἑρμάνου ἐκ δευτέρου παρεστῆθη καὶ ἐπηνέθη· ἀλλ' ἅπαντες ἐγνώμοδον

σαν ότι τὸ θέμα δὲν ἦτο κατάλληλον· οἱ παῖδες δὲν ἦσαν τοῦ συρμοῦ. Δύο ἢ τρεῖς ἀποτυχίας τινῶν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀπέκλειον πᾶσαν ἄλλην δοκιμὴν. Ὁ ἄνεμος τοῦ συρμοῦ, κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ἔπνεε πρὸς τὰ τοῦ Μεσαῖωνος, καὶ ἐσυμβόλευσαν οἱ τεχνῖται τὸν Ἑρμάνον νὰ γλύψῃ ἀρχαίαν τινὰ σκηνὴν τῶν χρόνων τῆς πατρίδος του.

— Ἡ συμβουλὴ αὕτη σὰς φαίνεται παράδοξος; ἠρώτησε χαμογελῶν ὁ Ἑφημεριδογράφος τὸν Ἑρμάνον.

— Παραδοξοτάτη! ἀπήντησεν ὁ Κλόφφερ. Ἐνόμεζα μέχρι τοῦδε, ότι ἡ τελειότης ἐνδὲς ἔργου, ἦτο ἡ ἀξία του.

— Τοιαύτη ιδέα, δὲν ἐπικρατεῖ παρὰ εἰς τὸ μαῦρον δάτος· ἐνταῦθα ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἀνεπτυγμένος εἰς τὸν ἔχρατον βαθμόν. Ἡ ἀξία ἐνδὲς ἔργου συνίσταται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐπικρατούσων ἰδεῶν. Πρὸ δέκα ἐτῶν, ζωγράφος τις εὐδοκίμησε, ζωγραφίσας πέτασσαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὅρους ἔχοντος σχῆμα τυροῦ, τὸ πρᾶγμα ἦτο γελοῖον, ἀλλ' ὅμως συνεφῶνε μὲ τὰς ιδέας τῆς ἐποχῆς· ἤρκει τοῦτο!

— Ἀρα δὲν πρέπει τὴν τέχνην του νὰ ἔχῃ τις ὀδὴν, ἀλλὰ τὴν θέλησιν τοῦ κοινοῦ;

— Μάλιστα, κύριέ μου. Οἱ ζωγράφοι, οἱ Γλύπται, οἱ Συναρραφεῖς εἶναι πωληταὶ τοῦ συρμοῦ· ἐὰν οὗτος ἐπευφημήσῃ, ἀπερατίζῃ ἡ τύχη των, εἰδαμὴ, ἀναλαμβάνουσιν ἄλλο ἔργον.

— Α! ἐψιθύρισεν ὁ Ἑρμάνος, δὲν ἐννύουν οὕτως τὴν τέχνην.

Ὅτε δ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἦν πλήρης ἀθυρίας. Ἐν τοσούτῳ ὁ Κ. Ρίβλος ἐξετέλεσε τὴν ὑπόσχεσίν του· ἐσύσθησε πανταχοῦ τὸν νέον Γερμανὸν, τὸν ἐσχέτισε μὲ τοὺς συλλογεῖς καὶ τεχνεμπόρους, οἵτινες τὸν ἐδόσαν ἀπειρον ἐργασίαν· Οὐδέποτε ὁ Ἑρμάνος ὑπῆρξε τόσον πλούσιος, ἀλλὰ τὰ πλοῦτη ταῦτα τὰ ἐξηγύρασε μὲ τὴν ἐλευθερίαν του. Τῷ προσδιωρίσθησαν τὰ ἀντικείμενα τῶν ἔργων του, καὶ οὕτω καθίστατο οὕτως εἰπεῖν ἐκτελεστής καὶ ὄχι ποιητής.

Τοῦτο ἦτον δι' αὐτὸν νέα θλίψις, ἀλλὰ θλίψις δρυμεῖα· μέχρι τοῦδε ἡ χεὶρ του ἠκολούθει τὰς ἐμπνεύσεις τῆς φαντασίας του, αἱ στιγμιαῖαι ἐντυπώσεις του, ἀπετυπώοντο ἐπὶ τοῦ ἔργου του, εἰργάζετο ὅπως ἠθόλιαντο, ὅπως ἔβλεπε μόνον ἡδονὴν ἔχων νὰ παρίσῃ τὰ ὅσα ἐνεκυρόναι ὁ νοῦς του. Ὡς τὸ ἀνεξάρτητον πτηνόν, εἶχε συνηθῆσαι νὰ πετᾷ πρὸς τὸν οὐρανόν· ἦδη ἠθόλιαντο ὅτι ἐνεκλειέτο εἰς στεγὸν καὶ περίσρακτον κύκλον!! Τὴν θείαν ἐμπνευσιν διεδέχθη ἡ μισθωτὴ ἐργασία, καὶ κατὰ πρῶτον ἐγνώρισεν ὅτι ἡ ἀποστροφή, ἡ δυσχερέσκεια, δύνανται νὰ συνυπάρξωσι μὲ τὴν ἐργασίαν.

(4)

Μίαν πρωίαν ἐν ᾗ ὁ Κλόφφερ ἀπεπεράτου ἐν ἀγαλμάτιον παραγγελλόν, εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιόν του ὁ Ἑφημεριδογράφος ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει πρὸ ἐνδὲς μηνὸς εἰς τοῦ κυρίου Ρίβλου.

Ὁ Κάρολος Δουβέρτος (οὕτως ὀνομάζετο) ἔφεραν εἰς τὸν Ἑρμάνον τὴν ἐφημερίδα, εἰς ἣν εἶχεν καταχωρήσει τὸ ὑποσχεθὲν εἰς αὐτὸν ἄρθρον.

— Ἀγαθὸ ἐὰν θὰ εὐχαριστηθῆς, τῷ λέγει, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ συνεκίνησε πολλοὺς ἀναγνώστας.

— Εἶμαι περίεργος νὰ ἰδῶ, τί ἐδυνήθητε νὰ εἰπῆτε περὶ ἀφανοῦς γλύπτου, ὁποῖος εἶμαι ἐγώ, εἶπεν ὁ Ἑρμάνος λαβὼν τὴν ἐφημερίδα.

— Ἐλπίζω ὅτι σὰς ἐξωγράφισα καλῶς, ἀναγνώσατε τὸ ἀρθριδίον μου . . .

Ὁ Κλόφφερ πλησιάζας εἰς τὸ παράθυρον, ἀνέγνωσε τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἄρθρον. Ἦτο φαντασιώδης τις σύνθεσις, εἰς ἣν ἐπὶ προσάτει νὰ ἀναλύσῃ τὴν εὐφυίαν τοῦ ἀγνώστου γλύπτου, ὁ Δουβέρτος διηγεῖται ἄπειρα ποιητικὰ καὶ τεράστια συμβάντα τοῦ βίου τοῦ τεχνίτου, πρωτοφανῆ καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸ δημόσιον. Ὁ Κάρολος παρετήρησε τὴν ἐκπληξὴν τοῦ νέου Γερμανοῦ.

— Ἥμην βέβαιος! ἀνέκραξε, γελῶν· ἰδοὺ βιογραφία τὴν ὁποίαν οὐδὲ δνειρεύθητε ποτὲ, νομίζω· σὰς παρίστω ὡς ἓνα τῶν ἠρώων τοῦ Ὁσμάνου.

— Καὶ τῷ ὄντι, εἶπεν ἀπορῶν ὁ Ἑρμάνος, δὲν δύναιμαι νὰ ἐννοήσω τὸν λόγον . . .

— Ἡ αἰτία, φίλε μου, εἶναι ἡ ἀνοησία τοῦ κοινοῦ, μὴ εὐαρεστουμένου παρὰ εἰς τὰ τερατώδη διηγήματα· καὶ διὰ νὰ ἐλκύσῃ τὴν εὐνοίαν του, τὴν προσοχήν του, ὁ τεχνίτης πρέπει νὰ ἔχῃ ἰδίαν ἱστορίαν, διότι ἐὰν ἐμοιάζῃ μὲ τὴν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, οὐδεὶς φροντίζει περὶ αὐτοῦ. Ἔσο βέβαιος, ὅτι ἐὰν ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσω ποτὲ νέον τοῦ βίου μου στάδιον, θὰ ἀνηγγελλόμην ὡς νέος Γάσπαρ Ἀουσερ (4) ἢ ὡς Ἀγρίος τις τῆς Χαταγονίας, παρὰ ὡς υἱὸς τοῦ πατρὸς μου. Ἐνθυμηθῆτε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Παγανίνι· μεταξὺ τοῦ πλήθους, ὁ συνῆρθε πανταχόθεν πρὸς αὐτὸν, τὸ ἐν τρίτον μάλιστα σκοπὸν εἶχε νὰ τὸν ἀκροασθῇ, οἱ ἐπίλοιποι ἔδραμον μόνον καὶ μόνον ἵνα ἰδῶσι τὸν ἀνθρωπον ἐκεῖνον, τοῦ ὁποῖου τὰ ἀπίστευτα συμβάντα ἐκόσμουσαν τὰς ἐπισυλλίδας, ἡ δὲ ἱκανότης του προήρχετο ἐκ συνθήκης αὐτοῦ μετὰ τοῦ Σατανά.

— Τὸ ψεῦδος λοιπὸν εἶναι ἡ κρηπίς τῆς δόξης;

— Οὐχί· τῆς δόξης, ἀλλὰ τῆς φήμης, φίλε μου. Ἡ δόξα χωρεῖ ἐν σιγῇ εἰς τὸ σκότος, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τάφον ἀνακίττει τοὺς ἐνδόξους ἀνδρας. Πιθανὸν νὰ σὰς ἀνεκάλυπτεν εἰς τὰ βάθη τοῦ μαύρου θάλασσης, καὶ πᾶντα ἢ καὶ μεθ' ἐκείτων ἔτη ἐνεχάρτατε τὸ ὄνομά σας εἰς τοὺς αἰώνιους τῆς πίνναξ· ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ δόξης, πρόκειται περὶ βαλάντιου. Αἱ τέχναι εἶναι ὡς τὰ ἐμπορεύματα, ἀπαιτοῦν καὶ αὐταὶ κήρυκα ἀπατώντα τοὺς ὠνητάς· ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἰδῆς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀρθριδίου μου.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ θυρωρὸς τῆς οἰκίας εἰσῆλθε καὶ εἰδοποίησε τὸν Ἑρμάνον, ὅτι ὁ Κ. Λόριος ἐπεθύμει νὰ τὸν ἰδῇ.

— Ὁ Λόριος! Α! ἀνέκραξεν ὁ Δουβέρτος, ἰδοὺ ἔτι, σὰς ἔλεγον . . . ἀνέγνωσε τὴν ἐφημερίδα μου, καὶ σπεύδει νὰ σὰς δώσῃ ἐργασίαν.

— Εἶναι δυνατόν;

— Βεβαίως· ἄλλ' ἔσο προσεκτικὸς! Ὅσον ἀδρότερος σὲ μισθώσῃ, τοσούτον μάλλον θέλει σὲ ἐκτιμῆσαι.

Ὁ ἔμπορος εἰσῆλθε τῷ ὄντι ὅπως προεῖπεν ὁ Κάρολος. Ἦρχετο νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν Ἑρμάνον περὶ τίνος ἐργασίας· ἀλλ' ἐξέπληγῃ ὅτε εἶδε τὸ πενηρὸν δωμάτιον τοῦ νέου γλύπτου, καὶ μὲ ἀδιαφορίαν ἐπαρτήρει γλυφὰς τινὰς τὰς ὁποίας τῷ ἐδείκνυσεν οὕτως. Ὁ Δουβέρτος ἐπαρτήρησε τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐμπόρου καὶ λαβὼν τὸν λόγον, εἶπεν·

— Σήμερον, Κύριε Λόριε, ἡ ἡμέρα εἶναι κακὴ, δὲν δύνασθε νὰ ἰδῆτε καλῶς τὰ ἔργα ταῦτα καὶ ἐπαμείνω νὰ τὰ κρίνετε δεόντως· ἐὰν ὅμως λάβητε τὸν κόπον νὰ μεταβῆτε εἰς τὸ ἐργαστάσιον τοῦ κυρίου Κλόφφερ . . .

(4) Παιδίον εὐρεθὲν ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸ 1826 εἰς ἀγρίαν κατὰστατον.

—“Α... ανέκραξεν ὁ πραγματευτής διακόπων τὸν Δουβέρτον, ὁ κύριος ἔχει ἐργαστάσιον.

— Τὸ ἐπιδιορθώνουν... ἕνεκα τούτου κατοικεῖ προσωρινῶς εἰς τοιαύτην τρύπαν· ἀλλ’ ἐντὸς δλίγου θὰ ἔχῃ τὸ λαμπρότερον οἶκον παρισίνου τεχνίτου... δηλαδή, μικρὸν παλάτιον, τρεῖς χιλιάδας φράγκα ἐνοίκιον! ! Σήμερον οἱ τεχνῆται ζῶσιν ὡς ἡγεμόνες.

— Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα οἱ τραπεζίταιων, ἐπρόσθεσε μειδῶν ὁ πραγματευτής.

— Ἡ μάλλον εἴθε οἱ δανεισταί των, οἱ ἐπιστάται των... διὰ τῶν ἔργων των ὑμεῖς πλουτεῖτε... δὲν εἶναι καιρὸς νὰ φλυαρῶμεν. Ἐρμάνε, γνωρίζεις ὅτι μᾶς περιμένει ὁ τεχνέμπορος Βιάλ... τελείωσε τὴν ὑπόθεσίν σας μὲ τὸν Κύριον...

Ὁ Δουβέρτος εἶχεν ὀμιλήσει μὲ τοσαύτην θετικότητά καὶ ἐτοιμότητα πνεύματος, ὥστε ὁ Κλόρφερ ἦτον ἐκθαμβος. Ὁ δὲ ἔμπορος εἶχε γίνῃ πάντῃ διάφορος ἀπ’ οὗ ἤκουσε ὅσα τῷ εἶπεν ὁ Κάρολος, καὶ συμφωνήσας μὲ τὸν Ἐρμάνον περὶ τινῶν ἔργων πρὸς μέγα ὄφελος τοῦ τελευταίου, ἀνεχώρησε μὲ μεγίστην εὐγένειαν, ἀποχαιρετῶν τὸν Γλύπτην.

Μόλις ἐξῆλθεν ὁ πραγματευτής, καὶ ὁ Δουβέρτος ἔπασεν ἐφ’ ἑνὸς ἀνακλιντηρίου, καγχάζων.

— Μὰ τὸν Θεόν! τί κωμῳδία εἶναι αὐτή; καὶ τί τῷ εἶπατε; ἠρώτησεν ὁ Κλόρφερ.

— Δὲν εἶναι καθ’ ὅλον κωμῳδία, φίλε μου, ἀπήντησεν ὁ Ἐρμεριδογράφος, ὀμιλήσα ἀληθέστατα· ἐπειδὴ ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ τὸ ἐργαστάσιον περὶ τοῦ ὁποίου τῷ εἶπον, πρέπει ὅμως ἀφεύκτως ἐντὸς δλίγων ἡμερῶν νὰ ὑπάρξῃ.

— Δὲν ἐννοῶ διατί;

— Ὡ φίλε μου! εἰσὶ ἀρελῆς, δὲν εἶδες ποῖαν κακὴν ἐντύπωσιν ἐπροξένησε τὸ δωμάτιόν σου εἰς τὸν τίμιον ἐκείνον ἔμπορον, ἦτον ἐτοιμος ν’ ἀναχωρήσῃ χωρὶς νὰ συμφωνήσῃ μετὰ σοῦ;

— Ἀλλὰ ποῖαν σχέσιν ἔχουσι τὰ ἔργα μου, μὲ τὸ δωμάτιόν μου;

— Θεέ μου! εἰσὶ τέλειος Γερμανός! δὲν ἐννοεῖς ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, οὔτε τὰς ἀπαιτούμενας γνώσεις, οὐδὲ αἰσθῆσιν τοῦ καλοῦ ἔχει διὰ νὰ κρίνῃ τὰ ἔργα σου· πρὸς τούτοις ἀδιαφορεῖ οὗτος περὶ τῆς τελειότητος τοῦ ἔργου, ζητεῖ ἀπλῶς τὰ ἔργα τοῦ τεχνίτου τοῦ συμμοῦ, ἵνα δυνηθῇ νὰ τὰ πωλήσῃ ἀδρῶς· καὶ ἡ εὐπορία εἶναι τὸ προδηλότατον σημεῖον τῆς ἐπιτυχίας ἐνδὲς τεχνίτου. Λησμονεῖς πάντοτε Ἐρμάνε, ὅτι δὲν εἶσαι πλέον εἰς τὸ μαῦρον δάσος ἐργαζόμενος τὰ τῆς φαντασίας σου, ἀλλ’ εἰς τοὺς Παρισίους ἐργαζόμενος κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν ἄλλων.

— Ὡ! ἔχετε δικαίον, εἶπε στεναζών βαθέως ὁ Κλόρφερ.

— Θὰ συνηθίσῃς... εἶναι καὶ τοῦτο σπουδὴ ὡς πᾶσα ἄλλη. Πρὸς τούτοις, δὲν δύναται νὰ ζήτῃς μακρὰν τοῦ κόσμου, πρέπει νὰ συγχάξῃς εἰς τὰ θέατρα, εἰς τοὺς χοροὺς... Ἡ ἀπλή ἐμφάνειός σου εἰς τινὰς οἰκίας, θέλει συντρέξῃ μάλλον εἰς τὴν φήμην σου, παρὰ ἔν τῶν τελειοτέρων ἀριστουργημάτων σου.

— Τοιοῦτοτρόπως, δὲν ἀρκεῖ ὅτι περιορίζομαι εἰς τὴν ἐργασίαν μου, ὅτι δεσμεύεται ἡ ἐμπνευσίς μου, ἀλλ’ ἀναγκάζομαι νὰ ζῶ κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κόσμου καὶ ὄχι κατὰ τὴν ἰδικήν μου.

— Τὸ παν, ἀδελφε, συνίσταται εἰς τὴν ἐπιτυχίαν. Ἀπὸ τοῦδε δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς ἄλλον σκοπὸν, ἄλλον συλλογισμὸν ἐμὴ νὰ προσπαθῇς νὰ γίνῃς τὸ ἀντικείμενον τῶν συνδιαλέξεων.

(5)

Ὁ Κλόρφερ ἐπροσπάθησε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς συμ-

βουλάς τοῦ Δουβέρτου, καὶ ἐντὸς δλίγου εἶδε τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν. Ὀλίγοι μῆνες μάλιστα εἶχον παρέλθει, καὶ ἀπέκτινσε γιγαντιαίαν φήμην, καὶ ἐπομένῳ ἡ τιμὴ τῶν ἔργων του κατέστη ὑπέρογκος.

Τὸ ἄρθρον τοῦ Δουβέρτου ἐθεωρήθη πραγματικὴ βιογραφία τοῦ Ἐρμάνου, τὸ ὄνομα του διεφυλλεῖτο παντοῦ· διηγούντο μυθώδη συμβάντα περὶ τοῦ βίου του. Εἰς τὸ θέατρον ἐδακτυλοδεικτεῖτο, μακρόθεν συνδιελέγοντο περὶ τῶν συνηθειῶν καὶ τῶν ἰδεῶν του· ἐν ἐνὶ λόγῳ οἱ λόγοι τοῦ Δουβέρτου ἐπραγματοποιοῦντο.

Ὁ Ἐρμάνος ἐγειρόμενος ἀνεπαυσθήτως εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς φήμης, ἐμέθυσε ἀπὸ τὴν χαρὰν του, καὶ ὑπερηφάνεια διεδέχθη τὴν ἀπλότητά του. Ἐξέθειάζετο τόσον ἡ εὐφροσύνη του, ὥστε ἐπέισθη καὶ αὐτὸς περὶ ταύτης, καὶ προσεδέχθη τὴν γενικὴν εὐφημίαν ὡς δικαίον πρὸς αὐτὸν ἑαίνον.

Κατὰ δυστυχίαν ἡ ἐπιτυχία του ἠρέθισε (ὡς πάντοτε) τὸν φθόνον· εἶχε γευθῇ τῆς γλυκύτητος τῆς ἐπιτυχίας, ἐμελλε νὰ γνωρίσῃ καὶ τὰς πικρίας τῆς.

Δηλητοκράτη ἐπὶ κίρις τῶν ἔργων του κατεχωρήθη εἰς ἐφημερίδα ἀντίπαλον τοῦ Δουβέρτου. Ἐχὼν δεδωμευμένην τὴν ἐμπνευσίν του, κύπτων τὸν αὐχένα ἐμπροσθεν τῆς δουλείας τοῦ κέρδους, εἰργάζετο ἐπιτορχαδὴν καὶ ἀνευ πόθου· τὰ ἔργα του ἐπεροῦντο τῆς ἀρελείας ἥτις ὑπῆρχε τὸ πρῶτιστον προτέρημα τῶν πρώτων ἔργων τοῦ Κλόρφερ, ὅτε ἐδημιούργει· κατὰ τὴν θέλησίν του τὰ ἄπειρα λοιπὸν λάθῃ τῶν τελευταίων του ἔργων ἐτχολιάζοντο εἰς ἐκείνην τὴν διατριβὴν μὲ μεγίστην πικρίαν, καὶ ἠλέγχοντο ὑποκριτικῶς τὰ ἐλαττώματά του, ὡς ἀποτελέσματα τῆς αἰσχροκερδείας.

Αἱ κατηγορίαι αὗται προσέβαλον κυρίως τὸν Ἐρμάνον· οἱ ἐχθροὶ του τὸ ἔμαθον, καὶ καθ’ ἑκάστην ὁ νέος γλύπτης ἔδλεπε τὸ ὄνομά του σατυριζόμενον εἰς μίαν τινα ἐφημερίδα. Δὲν περιορίζοντο δὲ οἱ ἐχθροὶ του εἰς τὴν ἐξέλεγεσιν τῶν ἔργων του μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀτόμου του δὲν ἐφείσθησαν, καὶ ἐπροσπάθουν νὰ τὸν δειξῶσι καὶ κατὰ τοὺς τρόπους γελοῖον. Τοιαύτη καταδρομὴ ἀπέλπικε τὸν Ἐρμάνον καὶ ᾗθελε νὰ ἐκδικηθῇ· ὁ δὲ Δουβέρτος, τῷ ἔλεγε.

— Σὲ θαυμάζω, Ἐρμάνε, δὲν ἤξευρες ὅτι τοιαῦτα εἶναι τὰ παρεπόμενα τῆς ἐπιτυχίας, τῆς φήμης, τοῦ κλέους; Τί παράδοξον εὐρίσκεις, ὅτι οἱ ἐχθροὶ σου μεταχειρίζονται τὰ αὐτὰ μέσα διὰ νὰ σὲ καταστήσουν γελοῖον, ὅποια μεταχειρίσθησαν οἱ φίλοι σου ἵνα σὲ προάξωσι; πλούτεις καὶ ἀδιαφόρει.

Ἀλλ’ ὁ Ἐρμάνος δὲν ἦτο συνηθισμένος εἰς τὰ ᾗθη ταῦτα ἵνα παρηγορηθῇ, βλέπων καὶ τὰ ἔργα καὶ τὸ ἄτομόν του μαστιζόμενα ὑπὸ τῆς κριτικῆς. Πρὸς τούτους ἀνεγνώριζε καὶ ἀληθείας τινὰς εἰς τοὺς ἄσκαρμας τῶν ἀντιπάλων του, καὶ ἐθλίβετο. Ἡ ζηλοτυπία ἔκαμεν δέσπορας αὐτοῦ, καὶ τὸν προσέβαλον εἰς τὰ ἐνδομυχότερα τῆς καρδίας του.

Ματαίως ὁ Κλόρφερ ἀνθίστατο κατὰ τῶν προσβολῶν τούτων, ματαίως ἐπροσπάθει νὰ ἀμεριμνᾷ διὰ τὴν καταδρομὴν. Ἡ ψυχὴ του, ἐθισμένη εἰς ἀσπρὴ γαλήνην, προσεδέχθη κερίως· ὥστε ἠρωδῆντες βαρέως, καὶ μόνον ἡ ἰκανότης τῶν ἱσχυρῶν προέλαβε τὸν θάνατόν του. Ὁ Κ. Δὲ Ριδλ τὸν εἶπεν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἵνα ἀναλάβῃ ἐντελῶς τὴν ὑγίαν του.

Εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του ἦτο πλήρης υγείας καὶ δυνάμεως, καὶ ἔσπευδε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐργασίαν του· ἀλλ’ ὅταν ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς ἐμπόρους, οὔτε μάλιστα ᾗθελήσαν νὰ τὸν γνωρίσωσι, διότι πικροπλάστης τις, πρὸ δλίγου ἀφίχθεις ἐκ Φλωρεντίας, ἦτον ὁ ἦρως τῆς ἡμέρας.

Ὁ Ἑρμάνος διεσύνθη πρὸς τὸν Δουβέρτον, εἰς ὃν διηγῆθη τὸν τρόπον τῶν ἐμπορίων. Ὁ Ἑρμεριδογράφος ἐκίνησε τοὺς ὤμους του καὶ εἶπεν :

— Τί νὰ σὲ κάμω· Ἑρμάνε, σὺ πταίεις, ἡ ἐπιτυχία ὁμοιάζει τὴν εὐκαιρίαν, πρέπει νὰ ἤξεύρης νὰ ὠρελῇται ἀπὸ αὐτὴν· ἐξ ἡμερῶν ἀπουσίας ἀρκοῦν διὰ νὰ λημονηθῇ τις· ἕκαμες κἀκίστα νὰ ἀναχωρήσης.

— Ἡ ὑγεία μου τὸ ἀπῆτει.

— Ὁ ἄνθρωπος τοῦ συρμού, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀσθενῇ· ἡ κοινωνία μας ὁμοιάζει ἔδραν ἐφ' ἧς κάθεται εἰς καὶ περίξ αὐτῆς ἴστανται χιλιάδες ἄλλοι κεκοπιηκότες· ἐὰν ὁ ἐπὶ τῆς ἔδρας ἀποσυρθῇ καὶ διὰ πέντε μόνον λεπτά, ἄλλος τὸν ἀντικαθίστῃ.

— Δὲν δύναμαι ν' ἀναλάβω τὴν προτέραν μου φήμην ;

Ὁ Δουβέρτος ἔσεισεν ἀποφατικῶς τὴν κεφαλὴν του. — Τὸ ἀτομόν σου, τὸ ὄνομά σου εἶναι γνωστὰ· τὰ ἔργα σου ἐπίσης. Ἡ συμπαθητικὴ ἐκείνη περιέργεια ἦτις εἰς τὴν κοινωνίαν ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ὑπόληψιν, μὲ τὸ σέβας πρὸς τὴν ἀξίαν, ἐσδέσθη δι' ὑμᾶς· θεωρεῖσθε ἤδη ὡς νεκρός.

— Ἀλλ' εἶναι τρομερόν !... ἀνέκραξεν ὁ Ἑρμάνος, ἐν ἔτος ἀπουσίας ἀρκεῖ....

— Νὰ σᾶς ἀραιρέσῃ, εἶπεν ὁ Κάρλος διακόπτων τὸν Κλόφερ, ὅσα ἀπηλαύσετε εἰς ἓν ἔτος... διατί πᾶς φαίνεται παράδοξον ;... ὁ συρμός περέρχεται μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα, μὲ ὅσην καὶ διαδίδεται...

— Ἀλλὰ τί νὰ κάμω τώρα ;

— Γίνου ζωγράφος, ποιητής, κωμωδοποιός. Τοιαύτη ἀναμέμφωσις δύναται ἴσως νὰ σοὶ ἐπαναφέρῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ κοινού.

Ὁ Ἑρμάνος οὐδὲν ἀπήντησε, καὶ ἀπῆλθε. Δὲν ἐδύνατο νὰ πιστεύσῃ εἰς αὐτὸν ὅσα τὸν εἶπεν ὁ Ἑρμεριδογράφος. Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἐπέστη ἑντελῶς. Ἀφοῦ ἐγεύθη τῆς ἡδονῆς τοῦ θριάμβου, ἠναγκάσθη νὰ ταπεινωθῇ, νὰ ἐξευτελισθῇ !... ὑπέφραεν ὁ Ἑρμάνος τὰς δόνας ταύτας ὅσον ἡδυνήθη, ἐπὶ τέλους μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν αἱ περιφρονήσεις ἡ αἱ ἐξευτελισμοὶ εἶχον φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνά των, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐργαστάσιόν του, καὶ ἐκποιεῖ ὅλα τὰ ἐπιπλά του, θρηναλεῖα καὶ ἄλλα... πληρόνει τὰ χρῆματά του, καὶ ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ὀδοποιτικῆς βακτηρίας του, τὴν ὁποίαν ὡς τρόπιον εἶχε στήσει εἰς τὰς ἡμέρας τῆς δόξης του ὑπεράνω τῆς θύρας του, ἀπέρχεται ἐκ τῶν Παρισίων.

— Ἀρκεῖ ὅσον ἐταπεινώθην, ψιθυρίζει μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς· ἄς ἐπιστρέψω εἰς τὰ δάσχημας.

Ἐξῆλθεν ἐκ Παρισίων ἀπὸ τὴν ἰδιάν πύλην, δι' ἧς πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εἶχεν εἰσελθεῖ· ἀλλὰ φεῖ ! τότε μὲν ἦτο πλήρης ἐλπίδων, εὐτυχῆς νέος καὶ ἀκαμάτος, τώρα δὲ ἀπῆρχετο ἀπηλπισμένος, γέρον, καὶ καίριως πληγείς.

(6)

Ἡ ὀδοποιία ὑπῆρξεν ἐπιπονωτικὴ εἰς τὸν Ἑρμάνον. Ὁ Παρισινὸς βίος τὸν εἶχεν ἐκθλύνει, δὲν ἦτο πλέον ἡτνημένος εἰς τὸ νὰ διατρέχῃ πεζὸς μεγάλα διαστήματα· ἠναγκάζετο ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ ἀναπαύηται. Ὅταν ἐφθασε πλησίον τοῦ χωρίου του, ἔγραψε πρὸς τὴν μητέρα του, εἰδοποιῶν αὐτὴν περὶ τῆς ἐλευσέως του. Καθεὶς δύναται νὰ υποθέσῃ τὴν χαρὰν τῆς Δωροθέας, ὅταν ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ υἱοῦ της. Ἀλλ' ἐμετρίσθη ἡ χαρὰ της ὅταν εἶδε τὴν ἀλλοίωσιν αὐτοῦ. Ἐνόησε καλῶς ἰδοῦσα τὴν ὀχρότητα τοῦ προσώπου του ἀπὸ τὴν μεταγχο-

λικὴν ὄψιν του, ὅτι αἱ σκοποί του ἀπέτυχον, καὶ ὅτι ἡ ἐπιστροφή του ἦτο μᾶλλον ἀποτέλεσμα τῆς ἀπελπισίας παρὰ τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης του. Δὲν τὸν ἐξέτασεν οὐδαμῶς, ἀλλ' οὗτος προσπίπτων εἰς τὰς ἀγκάλας της, εἶπε·

— Μητέρα ! ἰδοὺ, ἦλθον... θὲν θέλω πλέον σὲ ἐγκαταλείψει· αἱ λέξεις αὗται ἤρουν εἰς αὐτὴν καὶ κατέβαλεν ὅλας τὰς δυνάμεις της, ὅπως διεσκεδάσῃ τὴν λύπην του.

Συνήθροισεν δὲ περίξ τοῦ Ἑρμάνου μὲ ἐπιτηδειότητα γυναῖκας καὶ πρὸ πάντων μητρες, ὅσα αὐτὰς ἠγάπα ἄλλοτε, ὠκοδόμησε δι' αὐτὸν ἰδιαίτερον δωμάτιον, καὶ προσεκάλει καθ' ἐκάστην τοὺς ἀρχαίους φίλους του καὶ τὰς νεάνιδας τῆς γειτονίας εἰς συμπόσια καὶ νυκτερινὰς συναθροίσεις. Οὕτω καθ' ἐκάστην μία διασκεδάσις διεδέχετο τὴν ἄλλην. Ἀλλ' ὁ Ἑρμάνος οὐδὲ τὸ παρετήρει ! τί ἦσαν δι' αὐτὸν, ὅστις διῆλθε δι' ἐκείνου τοῦ κόσμου, αἱ τοιαῦται διασκεδάσεις ; πάντοτε ἀνεπὶ δαί τὰς λαμπρὰς ἐκείνας συναναστροφὰς ὅπου ἀντήχει τὸ ὄνομά του ἐν εὐφημίᾳ, καὶ παρελλήλιζε τὴν παρούσαν κατάστασιν του μετὰ τῆς προτέρας ! Ἡ ψυχὴ του στερηθεῖσα τῆς ἀπλότητός της, καὶ τῆς γαλήνης της, δὲν ἐδύνατο νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὰς ἀπλὰς οἰκογενειακὰς τέψεις, ἀν καὶ ἐγνώριζε πόσον ἀπατηλαὶ εἶναι τοῦ κόσμου αἱ ἡδοναί.

Ἡ Δωροθέα εἶδεν ὅτι μάταια ἦσαν αἱ προσπάθειαι της. Ὁ Ἑρμάνος ἡμέραν τὴν ἡμέραν ἐγίνετο μεταγχολικώτερος καὶ ἀσθενέστερος, καὶ ἐν τέλει δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξέλθῃ τῆς καλύβης. Ἐτρόμαξε τότε ἡ μήτηρ του, καὶ ἔσπευσε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν ἱατροῦ.

Οὗτος παρετήρησε μὲ προσοχὴν τὸν νεανίαν, τὸν ἐξέτασε λεπτομερῶς, καὶ τὸν ἐσυμβούλευσε τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν διασκεδάσιν. Ἡ Δωροθέα ἐξηκολούθησε τὸν ἱατρὸν ὅταν ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ υἱοῦ της.

— Εἰπέτε μοι, ἐξοχώτατε, τῷ λέγει παρατηροῦσα ἀσκαρδαμυκτὴ αὐτὸν, εἰπέτε μοι ἀληθῶς εἰς ποίαν κατάστασιν εἶναι ὁ υἱός μου ; ὑπάρχει ἐλπίς σωτηρίας ;

Ὁ ἱατρὸς δὲν ἀπήντα, ἀλλ' ἐφαίνετο τεταραγμένος.

— Τὴν ἀλήθειαν ! εἰπέτε μοι, τὴν ἀλήθειαν, ἐν ὀνόματι τοῦ θεοῦ ! ἀνέκραξεν ἔξω φρενῶν ἡ δύστυνος μήτηρ.

— Τὴν ἀλήθειαν ; ἐψέλλισεν ὁ ἱατρὸς.

— Τὴν ἀλήθειαν ! σᾶς ὀρκίζω, τὴν ἀλήθειαν ! τὴν ἀλήθειαν !!!

— Τότε τότε ὑπάχω νὰ εἰδοποιήσω τὸν ἱερέα.

Ἡ Δωροθέα ἄφησε φωνὴν μεγάλην, καὶ ἔπεσε κατὰ γῆς.

Τὴν ἐπαύριον ἦλθεν ὁ ἱερεὺς ἐπὶ προσφάσει νὰ δώσῃ εἰς τὸν Ἑρμάνον ἐργασίαν τινὰ· ἀλλ' ὁ νεανίας ἐμειδίασε πικρῶς : αἰσθανόμενος δὲ τὴν πρόβον τοῦ πάθους, ἐνόησε ποῖος ἦτον ὁ σκοπὸς τῆς ἐλευσέως του. Τότε ἐξομολογήθηκε, τὸν διηγῆθη ὅσα ἡμεῖς ἀνεφέραμεν. Ὅτε ὁ ἱερεὺς ἠθέλησε νὰ τὸν παραγγερῇ, ὁ Ἑρμάνος διακόπτων αὐτὸν τὸν εἶπεν·

— Ἡ λύπη μου ἀνεκούριστος, κύριε. Καθ' ἣν στιγμήν μέλλω νὰ ἀποθάνω, ἡ ἀλήθεια μοι ἔγινε προφανής· ὅ,τι μοι συνέβη, δικαίως συνέβη. Παρήτησα τὰς ἀύλους ἡδονὰς τῆς τέχνης, διὰ τὰ συμφέροτα τοῦ πλούτου, διὰ τὰς ματαιότητας τῆς δόξης· ἐθυσίασα τὴν ἡτυχον εὐτυχίαν μου, τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀγάπης μου, διὰ φιλοδοξίαν ἀκάθεκτον. Ἐπρεπε κα-

τὰ δίκαιον λόγον, καὶ νὰ τιμωρηθῶ Ἐθε το παράδειγμα νὰ διδάξῃ ἄλλους! Ἐάν ἄλλος τις δελεαζόμενος ἀπὸ ματαιίας ἐλπιδας θελήσῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ βουνά μας, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς μεγάλας πέλειες, διηγήρητε εἰς αὐτὸν, Κύριε, τὴν ἱστορίαν μου, εἰπέτε τον πότον ἀκανθώδης εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἐπιτυχίας, ἥτις δὲν καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον οὐδὲ εὐτυχέστερον, οὔτε καλλήτερον ἐν τέλει συμβουλευσατέ τον νὰ καλλιεργήσῃ τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν του, οὐχὶ διὰ τὰ κέρδη, ἀλλὰ διὰ τὸ καθῆκον: ἐπειδὴ, ἡ ἀληθὴς εὐτυχία εἶναι μερὶς μόνον τῶν ἀφελῶν ψυχῶν.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

Ἑλένη Σ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

ΛΕΞΙΚΟΝ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἐκ τῆς Γαλλικῆς γλώσσης εἰς τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Γρηγορίου Ἀλεξάνδρου Χαντσερῆ, ἀξιωματικοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. — Μαθήματα **ΟΠΑΙΚΗΣ**, ὑπὸ Ἰωάννου Ρίζου, ἀξιωματικοῦ τοῦ Ἑλλ. πυροβολικοῦ. — Στοιχειώδης πραγματεία περὶ τῆς προσκίρου **ΟΧΥΡΩΜΑΤΙΚΗΣ**, ὑπὸ Β. Σαπουντζάκη, λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ.

Ὅτι ὁ ἔμμενος στρατὸς εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα ἐγγύτης καὶ ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας τῶν πολιτειῶν, τοῦτο δὲν ἀναρνηρίζουσι μόνον οἱ νεώτεροι καὶ μόνον οἱ ἐξηχγανισμένοι λαοί, ἀλλ' ἤξευρον καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι, καὶ αὐτὰ τὰ βάρβαρα καὶ ἀπολίτευτα ἔθνη. Δὲν ὑπάρχει φυλὴ βαρβάρων ἥς ὁ ἐργασίμους νὰ μὴν ἐρίξῃ, τίς ἐν καιρῷ πολέμου χρεωστῇ νὰ λάβῃ τὴν τομαδίκην τοῦ στρατιώτου ἢ τὴν θέσιν τοῦ ἀρχηγοῦ, ὥστε ἐλόκληρον τὸ μάχημον τῆς φυλῆς μέρος ἀποτελεῖ, διὰ τῶν τοιούτων κανονισμῶν, ἐν εἶδος ἐμμόνου στρατοῦ. Ὡς δὲ πρὸς τοὺς ἀρχαίους, οὐδεὶς εἶναι ὁ ἀγνοῶν ὅτι ὁ στρατιωτικὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ὀργανισμὸς ἀπετέλει ἐν τῶν ἐπιστημονικῶν μερῶν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν διατάξεων, καὶ ὅτι ἡ τακτικὴ παρὰ τοῖς δύο ἐκείνοις ἔθνεσιν ἐγεννήθη, καὶ ἔφθασεν εἰς ἀνωτάτην ἐπιστημονικὴν ἐντέλειαν ἀναλόγως τῶν τότε ὅπλων, καὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς ὀχυρωτικῆς.

Ἀλλὰ τὸ κρατερὸν τοῦτο ὅπλον ὑπὸ ἔρους μόνον τινὰς καθίσταται σωτήριον καὶ ὅχι ἐπιβλαβὲς ἢ κἂν ἀχρηστον εἰς τὰς κοινωνίας, καὶ ἀμείβει αὐτὰς διὰ τὰς μεγίστας ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας. Οἱ δὲ ἔροι οὗτοι εἰσὶν ἡ παθητικὴ ὑποταγὴ, ἡ πειθαρχία, τὰ φῶτα.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον, ἀν ὑπῆρχε τις ἀμφιβάλλων ὅτι τὸ κυριώτερον καθῆκον τοῦ στρατιώτου εἶναι ἡ ὑπακοὴ εἰς τὸν ἄρχοντα, ἡ ἱστορία εἶναι πλήρης παραδειγμάτων ἱκανῶν νὰ τὸν μεταπέσωσι. Τίς δὲν ἀπορρίπτει ὡς ἐπικίνδυνον καὶ ἀδόκιμον τὸ πυροβόλον οὐ οἱ ἐλατῆρες κινεῖσιν καὶ ὁ λύκος πίπτει ἀποβέσσεως τὰ σκανδαλίον; Ἐπίσης κινδυνώδης εἶναι διὰ τὴν πολιτείαν ὁ στρατὸς ὅστις ἀπὸ ὀργάνου τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως μεταβάλλεται εἰς βουλευτικὸν σῶμα, μεταβάλλεται εἰς κυβέρνησιν. Τῆς τοιαύτης στρατοκρατίας ἔπασεν οἰκτρὸν θῦμα ἡ Ῥώμη, κατα-

στραφεῖσα ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν λαγεῶνων τῆς, αἰνιγνῆς ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος περιέφερον τὰ προπαίου-χά τῆς ὅπλα μέχρι περάτων τῆς οἰκουμένης.

Ὡς δὲ πρὸς τὸ δεύτερον, οὐδεὶς ἀρνεῖται ὅτι στρατὸς μὴ γνωρίζων χαλινὸν πειθαρχίας εἶναι ἐπιφοβὸς πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν πατρίδα ἥτις τὸν τρέφει παρὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς καθ' ὧν ἀντιτάσσεται. Πέτρος ὁ Μέγας δὲν ἐθεώρησε τὰς βάσεις τοῦ μεγαλείου τῆς Ῥωσσίας ἀσφαλῶς κειμένας, εἰμὴ ἀφ' οὗ κατετρόπωσε τοὺς φιλοταράχους Στεφλίους, καὶ πλησιέστερον εἰς ἡμᾶς ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης τότε μόνον ἐδυνήθη νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὸ κράτος του ὅσα μέτρα ἐνόμιζε συντείνοντα εἰς τοῦτου τὴν πρόδον, ὅταν ἐξωλέθρευσε τοὺς δυσπειθεῖς Γενισσάρχους.

Τέλος περὶ τοῦ τρίτου, ὅτι ὁ στρατὸς πρέπει νὰ ᾔναι πεφωτισμένος, δύναται ἐκεῖνος μόνος νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅστις δὲν παραδέχεται ὅτι πολὺ ἀνωτέρα εἶναι τῆς ψυχῆς ἡ ἀνδρεία ὑπὸ τὴν τοῦ σώματος, καὶ ὅτι ἡ πρώτη εἶναι πλεονέκτημα μάλιστα τῶν καλλιεργημένων καὶ πεπαιδευμένων ψυχῶν. Μεταξὺ ἐπίσης ἀρχαίων, ἴσως ὑπερισχέει τὸ πλήθος. Ἀλλὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, οἱ μύριοι τοῦ Μιλτιάδου καὶ οἱ τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδου ἀποκρούουσιν ἑκατομμύρια τῶν Περσῶν, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ὁ αὐτὸς τῆς Ῥώμης, περιέρχονται τὴν ὑψηλίον τροπαιοῦχοι.

Ἡ πολεμικὴ εἰς τὰ πεφωτισμένα ἔθνη εἶναι τέχνη, τί λέγω τέχνη; εἶναι ἐπιστήμη, ἔχουσα τὴν θεωρίαν τῆς καὶ τὰς ἀποδείξεις τῆς, καὶ ὁ ἀγνοῶν αὐτήν, εἶναι ἀναξίμωχος πρὸς τὸν ἐπιστάμενον. Ναί, ἐπὶ τοῦ ἀγώνος μας ὁ πατριωτισμὸς ἀνέδειξε θαύματα κατὰ πολυαριθμίων στρατῶν. Ἀλλ' ὅταν εἰσέβαλεν ὁ Ἰβραήμης μετὰ τῶν τακτικῶν τοῦ Ἀράβων, ἠλώνιζε τὴν Πελοπόννησον, καὶ δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἀντιστησόμενος. Ἡ πολεμικὴ τέχνη, ὡς πάντα τέχνη, πολυλαπλατίζει καὶ συμπληροῖ τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις, ὥστε ἡ γνώσις καὶ ἀσκήσις αὐτῆς εἶναι διπλάσιως ἀναγκαῖα εἰς τοὺς ἐλιγαριθμούς στρατοὺς μικρῶν ἐπικρατειῶν ὅποια εἶναι ἡ Ἑλλὰς, καθ' ὃ ἀξάνουσα τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τὴν δυνάμειν των.

Ἐκτὸς δὲ τοῦτου, ὁ στρατιώτης τὰ ὄργανα τοῦ φόνου ἀδιακόπως διὰ χειρῶν ἔχων, εἰς τὸ πῶς νὰ καταστρέφῃ τὸν θρῶν τὸν ἀδικόπως ἀκούμενος, καὶ πρὸς ὑπεράσπασιν τῆς πατρίδος ὄργανον θανάτου αὐτὸς γινόμενος, ἤθελεν ἀποθηριωθῇ, ὡς καὶ πολυλαχοῦ τοῦτο συμβαίνει, ἀν δὲν ἐρώτιζε τὸν νοῦν του ἢ παιδεύει καὶ ἢ ἀγωγῇ, ἀν δὲν ἐμάλασσε τὴν καρδίαν του, ἀν δὲν καθίστα τὴν ψυχὴν του γενναίαν, ἀλλ' ὅχι σκληρὰν, ἀτρωμον, ἀλλ' ὅχι καὶ αἰμοβόρον. Καὶ νὰ γευθῶσιν μὲν ὅλοι τῶν ἀνθρώπων αἱ μυριάδες, εἰ ὅσον συνήθως συνίστανται αἱ στρατικαὶ, ἐντελοὺς παιδεύει, εἶναι ποῦγμα ἀδύνατον, καταρωθῶν ἐμός καὶ εἶναι, οἱ προεστῆμενοι κἂν τῶν μεγάλων τοῦτων, οἱ ἀξιωματικοὶ οἱ καθοδηγοῦντες αὐτὰς, ἐκείνοι νὰ ᾔναι τρόφιμοι καὶ παιδεύει καὶ ἀγαθῆς ἀγωγῆς, καὶ ἀδιστακτικῶς δυνάμεθα νὰ διισχυρισθῶμεν ὅτι στρατὸς καλῶς ἐνησχημένος καὶ ὑπὸ πεπαιδευμένων ἐδηγούμενος ἀξιωματικῶν, θέλει μὲν εἶσθαι ἱσχυρὸς εἰς τὸν πόλεμον, θέλει δὲ εἶσθαι ἡμέτερος καὶ πρῶτος εἰς τὴν εἰρήνην, φοβερὸς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ἀγαπητὸς πρὸς τοὺς συμπολίτας.

Καὶ ἡ Ἑλλὰς, ἀφ' οὗ ἀνεκτίσματο τὴν αὐτονομίαν τῆς, ἡσθάνθη καὶ αὐτὴ τὴν ἀνάγκην τοῦ ν' ἀποκτήσῃ στρατὸν ἐνησχημένον εἰς τὰς νεωτέρας καὶ τὰς ὑγιειντέρας τῆς στρατιωτικῆς μεθόδους, καὶ